

Segun chekoslovakian esperanto-revue un letre fro Dr. Zamenhof, datat 1889, kontena konfesion kel jeta non-expektat lume sur li historie de lon lingue. Li autore dar dikte ke lo ha krea li lingue unesmim e prinsipalisim por sen nonfelisi popule, li judes, diviset inter multi landes e lingues – un popule kel pove bli riunifika per li lingue. Ti popule pove deveni apostole del internationali lingue pro sen kosmopoliti role e pro sen historial traditiones. Kun li lingue vud veni li nov religione „Homaranismo” kel finalim sal deveni li religione del toti monde. Dunke li amo a sen popule, li nationalisme, ha es li unesmi motive por Zamenhof, kel adi in li sam letre: si me non vud fermim kreda ke li nov religione sal triumfa, me nulitem vud ha publikisa li lingue, kel es solim moyene, non eme.

Laŭ ĉeĥoslovaka Esperanto-revuo, letero de D-ro Zamenhof, datita 1889, enhavas konfeson, kiu ĵetas neatenditan lumon sur la historion de lia lingvo. La aŭtoro tie diras, ke li estas kreinta la lingvon ununure kaj ĉefe por sia malfeliĉa popolo, la judoj, dividitaj inter multaj landoj kaj lingvoj – popolo, kiu povas esti reunuigita per la lingvo. Tiu popolo povas iĝi apostolo de la internacia lingvo pro sia kosmopolita rolo kaj pro siaj historiaj tradicioj. Kun la lingvo venos la nova religio „Homaranismo”, kiu fine iĝos religio de la tuta mondo. Do, la amo al lia popolo, la naciismo, estis la unua motivo por Zamenhof, kiu aldonas en la sama letero: se mi ne firme kredus, ke la nova religio triumfos, mi neniel estus publikiginta la lingvon, kiu estas nur rimedo, ne celo.

En 1930 Jespersen eldonis kvarlingvan vortaron (Novial – angla – franca – germana), en kies antaŭparolo li atentigis pri la malfacileco krei optimuman sistemon kaj faris kelkajn ŝanĝojn, precipe en la vortprovizo: anstataŭ *vorte, sep, ok, monate* li preferas *vorde, set, ot, mensu*, en kelkaj kazoj estas akceptataj sinonimoj kiel *sal/ve, moneye/pekunie, guere/milite, vapornave/stimshipe*. Ĉe la sufiksoj li elektas inter *-ntia* (konvalescentia, inteligentia, presentia) kaj *-itate* (felisitate, sinseritate), ĉe adverboj aperas formoj sen la finaĵo *-im* (tot nudi, tal-nomat, extrem facil, bon konstruktet). Ĉe unuopaj literoj staras klarigo pri prononco kompare al naciaj lingvoj, ekz. *a* kiel en la franca kaj angla „card”, „calm”, *ch* kiel franca *ch/tch*, angla *ch/sh*, germana *tsch/sch*.

En 1934 transiris la Ido-revuo *Mondo* al Novial kaj renomiĝis *Novialiste*, kun subtitolo „revuo por li kosmopoliti standard-lingue” sub la redakto de Per Ahlberg, kiu en la unua numero klarigis la ŝanĝon en la artikolo „Nus e li altres”. Li diras tie, ke la helplingvaj proponoj ankoraŭ antaŭ dudeko da jaroj estis tre diversaj, sed nuntempe (do 1934) ili ege similas, kiel atestas Latino sine flexione, Esperanto-Ido kaj Occidental-Novial. Kial do la kosmopolita lingvo ne progresas? Ĉar la reprezentantoj de unuopaj projektoj ne kunlaboras. Tamen, Esperanto pruvis, ke artefarita lingvo povas funkcii, Ido enkondukis logikon en la aferon, Latino sine flexione montriĝis vivkapabla, Occidental estas eminenta ekzemplo de naturalismo kaj Novial baziĝas sur scienca kritiko de la antaŭaj. Tiel ĉiu el la menciitaj lingvoj pozitive kontribuis al progreso de fiksigo de kosmopolita lingvo. Espereble, Novial estas la lasta ĉenero.

En la sama kajero publikigis Jespersen siajn unuajn „plibonigojn” (Plubonisat Novial). Temis pri naturalismaj ortografiaj ŝanĝoj („Orthographic Novial”), kiu alproksimigis ĝin al Occidental, ankaŭ rimarkoj de diversaj kritikantoj estis prikonsiderataj. Jespersen mem opiniis, ke la taŭgeco de la jena aŭ alia formo pruvigis dum lingvouzo, kiel ja normalas en lingvopraktiko. Li diras, ke la fonetika principo „unu sono, unu litero” estus ideala, ĝi tamen en la praktiko maloftas. Normala lingvouzo ĉe denaskuloj iras de sono al signo, ĉe lernado de fremda lingvo estas la procedo mala, oni do devas lerni ĝuste prononci la